

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קעד

כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו: בכל מקום שהמשנה הביאה את דברי רשב"ג, הלכה כמותו, חוץ משלוש מקומות בהם אין הלכה כמותו: 1. **ערב**, דהיינו במשנתנו אין הלכה כמותו אלא כת"ק שהמלווה יכול לפרוע מהערב קבלן אפילו אם יש נכסים ללווה. 2. **ציזן**, במס' גיטין (דף עד.). 3. **ראיה אחרונה**, במס' סנהדרין (לא.).

*

אמר רב הונא: מי שאמר למלווה 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי עֶרְבִי', או 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי פּוֹרֵעַ', או 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי חַיִּיב', או 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי (בַּחֲזָקָה) אֲתָן', כולם לשון ערבות רגילה הם, לפי שהוא הזכיר לשון 'הלוואה' וכוונתו לומר למלווה 'הוא יהיה הלווה, ואני יהיה הפורע אם הוא לא יפרע לך'. ואם אמר למלווה 'תן לו ואני קבלן', או 'תן לו ואני פורע', או 'תן לו ואני חייב', או 'תן לו ואני (בַּחֲזָקָה) אֲתָן', כולם לשון קבלנות הם, כיון שהוא לא הזכיר לשון 'הלוואה' אלא לשון 'נתינה', וכוונתו לומר למלווה 'תעשה את שליחותי ותן מעות ללווה, ואני אפרע', והוא חייב לפרוע למלווה גם אם יש נכסים ללווה.

איבעיא להו: מה הדין במקרה שאמר למלווה לשונות סותרים, כגון 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי קַבְלָן' או 'תן לו ואני ערב', האם מה שקובע האם הוא ערב או קבלן הוא מה שאומר בלשון 'הלווה' (= ערב) או בלשון 'תן לו' (= קבלן), או שמא מה שקובע הוא מה שאומר בלשון 'ערב' או בלשון 'קבלן'.

אמר ר' יצחק: אם הזכיר לשון 'ערבות' משמעותו ערבות, ואם הזכיר לשון 'קבלנות' משמעותו קבלנות, ואין זה משנה אם אמר לשון 'הלווה' או לשון 'תן לו'.

רב חסדא אמר: כולם לשון קבלנות הם, ואפילו 'תן לו ואני ערב', 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי פּוֹרֵעַ', 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי חַיִּיב', 'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי אֲתָן', חוץ מ'הִלְוֵהוּ וּאֲנִי עֶרְבִי' שהוא לשון ערבות, שכיון שאמר גם לשון הלוואה וגם לשון ערבות הרי שהוציא את עצמו מכלל קבלנות.

רבא אמר: כולם לשון ערבות הם, ואפילו 'הַלְלוּהוּ וְאֵנִי קַבְלֵן', 'תֵּן לוֹ וְאֵנִי פּוֹרַע', 'תֵּן לוֹ וְאֵנִי חַיִּיב', שְׁכוֹנֹתוֹ 'אֵנִי אִפְרַע בְּשִׁבְלִי אִם הוּא לֹא יִפְרַע', חוץ מהאומר 'תֵּן לוֹ וְאֵנִי נֹתֵן לְךָ' שִׁמְשֻׁמְעוֹת קַבְלָנוֹת, כִּיּוֹן שֶׁאִמַר לְשׁוֹן מִתְנַה גַם בְּנִתְיַנֵּת הַמְלוּוֹה (= 'תֵּן לוֹ') וְגַם בְּהִתְחַיִּיבוֹת שֶׁלוֹ (= 'וְאֵנִי אֲתֵן'), וְהָרִי זֶה כֵּאִילוֹ אִמַר שְׁנִיתְיַנֵּת הַמְלוּוֹה תִּיחַשֵׁב כְּנִתְיַנֵּתוֹ וְהוּא יִהְיֶה עֶרֶב קַבְלָן. וְכֵל שֶׁכֵּן אִם אִמַר 'תֵּן לוֹ וְאֵנִי קַבְלָן' הָרִי זֶה כֵּאִילוֹ קַבֵּל הוּא בְּעִצְמוֹ אֵת הַהֲלוּוָה מִיַּד הַמְלוּוֹה בְּעֶרְבוֹת, וְהַמְלוּוֹה יִכּוֹל לִגְבוֹת מִמִּי שְׂרוּצָה תַּחִּילָה.

א"ל מר בר אמימר לרב אשי: כך אמר אבא (= אמימר), האומר למלווה 'תן לו ואני נותן לך', המלווה לא יכול לתבוע בכלל את הלווה, אלא רק את הערב קבלן.

דחיה: ולא היא: אין הדבר כן, אלא הדין הוא שהלווה לא נפטר מחיובו למלווה רק כאשר הערב לוקח בעצמו את המעות מהמלווה ונותנם ביד הלווה, שבמקרה כזה הדבר נחשב שהערב לווה בעצמו מהמלווה, והמלווה לא יכול לתבוע את הלווה אלא רק את הערב.

*

ההוא דיינא: מעשה בדיון שהוריד את המלווה לנכסי הלווה עוד לפני שהמלווה תבע מהלווה שיחזיר לו את החוב, בעקבות כך סילקו רב חנין בנו של רב ייבא מלהיות דיון.

אמר רבא: מי הוא החכם שיכול לעשות כן לסלק את הדיון שטעה בדיון, אם לא רב חנין בנו של רב ייבא.

קסבר: רבא אמר זאת לפי שהוא סובר שנכסיו של האדם הם 'ערבים' על פרעון חובותיו, כלומר שאם אין ללווה מהיכן לשלם את החוב, המלווה גובה את החוב מנכסיו, ולמדנו במשנתנו - 'המלווה את חברו ע"י ערב לא יפרע מן הערב', וכוונת המשנה שהמלווה לא יתבע מן הערב תחילה, אלא עליו ללכת קודם כל ללווה בעצמו ולבקש ממנו שיפרע את החוב, וכמו כן אין למלווה לרדת מיד לנכסיו של הלווה ולגבות מהם את החוב, אלא עליו ללכת תחילה ללווה ולבקש ממנו מעות, וכיון שהדיון הני"ל עבר על דין זה לכן סילקו רב חנין מלהיות דיון.

*

ההוא ערבא דיתמי: מעשה בערב על חוב, ולאחר מכן מת הלווה, והלך הערב ופרע את החוב של בניו היתומים לפני שהוא הודיע להם.

לדעת רב פפא מכיון שהערב שילם על החוב למלווה, הוא בעצם נעשה כמלווה חוב חדש ליתומים. החוב הזה נחשב ל'מלוה על פה', ופריעת חוב היא מצוה, אך מכיון שהיתומים הם קטנים הם עדיין אינם 'בני מצוה' ולכן רק כשהם יגדלו יוכל הערב לתובע אותם בבית דין.

(אמנם את החוב של אביהם למלוה הם היו חייבים לשלם למרות שהם קטנים, כי היה זה מלוה בשטר שיש בו שעבוד נכסים, והחובה לפרוע אותו אינה בגלל המצוה, אלא בגלל שהם משועבדים לכך בעל כרחם).

לדעת רב הונא בריה דר"י היתומים הם כן בני מצוה לפרוע את החוב לערב, אבל הסיבה שהם פטורים מלשלם, כי אנו חוששים ל'צררי'. דהיינו שמא האבא נתן למלוה צרורות של כסף לפרעון החוב בחייו. אבל כאשר היתומים יגדלו הוא יתבע אותם לבית דין, והם יוכלו לטעון שאביהם נתן למלוה צררי, וכ"ד ישמעו את הטענות ויפסקו את הדין.

מאי בנייהו וכו': מה הנפק"מ בין הטעמים? התשובה - 'כשחייב מודה' דהיינו כשהאבא הודה בשעת מיתתו שהוא חייב את הכסף. או 'דשמתוהו' דהיינו האבא לא רצה לפרוע את החוב בחייו וכ"ד נידו אותו והוא מת בנידויו. לרב הונא הם חייבים לשלם לערב, כי אין חשש לצררי, לרב פפא הם פטורים כי הם לא מחוייבים במצוה.

שלחו מתם וכו': שלחו הוראה מארץ ישראל - כאשר נידו את האבא והוא מת בנידויו, דהיינו שברור שהוא לא נתן צררי למלוה, והערב פרע את החוב, הלכה כרב הונא שהיתומים חייבים לשלם לערב.

מיתיבי ערב שהיה שטר חוב וכו': ערב שאומר ליתומים פרעתי את החוב של אבא שלכם, והוא מנופף בשטר חוב של האבא כהוכחה לטענתו, דהיינו השטר נמצא בידיו בגלל שהוא שילם את החוב והמלווה החזיר לו את השטר. הוא לא יכול לגבות את הכסף מהיתומים הקטנים. אבל אם המלוה כתב בשטר 'קבלתי כסף מפלוני הערב' הוא יכול לגבות מהיתומים. הגמרא מבארת את הקושיא -

בשלמא לרב הונא וכו': בשלמא לרב הונא הסובר שהיתומים חייבים לפרוע את החוב, אלא שאנו חוששים לצררי, אין קושיא. כי מדובר שהאבא הודה לפני מותו שהוא חייב כסף למלווה ולכן אין לחשוש לצררי.

אמנם הערב לא נאמן שהוא שילם את החוב בכדי לתבוע אותו מיתומים קטנים, עד שיגדלו ויתבע אותם לב"ד, וישבע בכ"ד שהוא פרע את החוב (כדינו של הבא להיפרע מנכסי יתומים). אלא אם כן המלוה כתב בשטר שהוא פרע את החוב, שאז הערב נאמן והוא יכול לגבות בלי להשבע.

אבל לרב פפא שהיתומים כלל לא חייבים להחזיר את החוב, קשה, מה מועיל שכתוב בשטר 'התקבלתי ממך'?

תירוץ: שאני התם להכי טרח וכתב ליה התקבלתי: הסיבה שהמלוה כתב בשטר שהוא קיבל את הכסף מהערב, כדי להעביר לערב את השעבוד שיש בחוב. דהיינו הוא בעצם כאילו מכר לערב את החוב, ולכן הערב יכול לגבות אותו. כי רק במלוה על פה היתומים פטורים, אבל במלוה בשטר שהנכסים משועבדים לחוב הם חייבים לשלם אותו בעל כרחם (רבינו יונה בשם ר"ח).

ההוא ערבא דעובד כוכבים: מעשה בערב על חוב של אדם שלווה כסף מגוי, ולאחר מכן מת הלווה, ובא הערב ופרע את החוב לגוי לפני שהגוי תבע את היתומים.

א"ל רב מרדכי לרב אשי וכו': אפילו למ"ד שחוששים לצררי ולכן הערב לא יכול לתבוע את הכסף מהיתומים, כל זה דוקא במלווה יהודי. אבל כשהמלווה גוי אין חשש שהאבא נתן לו צררי, משום שהאבא יודע שהגוי ילך שוב פעם ויגבה מהערב את הכסף.

אמר ליה אדרבה וכו': להיפך! אפילו למ"ד שלא חוששים לצררי, כל זה דוקא בערב למלווה יהודי. אבל בערב למלוה גוי אנו חוששים שהאבא נתן צררי לערב. כי הערב יודע שהגוי יבוא ישר אליו, והוא לא היה מוכן להכנס לערבות בלי לקבל מהאבא צרור של כסף מראש. ולכן הערב אינו יכול לתבוע את היתומים עד שיגדלו ויבואו לבית דין.

*

למדנו במשנה - וכן היה רשב"ג אומר הערב לאשה בכתובה וכו': דהיינו הערב לכתובה, ובעלה של האשה גירש אותה ואין לו לשלם, ובאה האשה לתבוע את הערב. מדירים את הבעל הנאה מאשתו כדי שלא יוכל אח"כ להחזירה, מחשש שיעשו 'קנוניא' ביניהם, שהוא יגרש אותה והיא תגבה את הכתובה ולאחר מכן יחזיר אותה.

משה בר עצרי: מעשה באדם בשם 'משה בר עצרי' שהיה ערב לכתובה של הכלה שלו הנשואה לרב הונא בנו. רב הונא היה תלמיד חכם ומצבו הכלכלי היה דחוק. אמר אב"י - אין מישהו שילך ויתן עצה לרב הונא שיגרש את אשתו והיא תלך לגבות את כתובתה מאבא שלו הערב, ולאחר מכן הוא יחזיר אותה, וכך ישתפר מצבם הכלכלי.

אמר לו רבא - הרי כתוב במשנה שהבעל צריך להדיר אותה, ואם כן רב הונא לא יוכל להחזיר אותה אחר כך.

אמר לו אב"י - וכי כל מי שמגרש את אשתו עושה זאת בבית דין? הם יכולים להתגרש בצנעה ואז לא יחייבו אותו לנדור.

לבסוף התברר שרב הונא הוא כהן, ובכל מקרה אם הוא יגרש את אשתו הוא לא יוכל להחזיר אותה. אמר על כך אב"י את הפתגם שאומרים אנשים 'בתר עניא אזלא עניותא' - אחר העני הולכת העניות... עד כאן הסיפור.

קושיא: ומי אמר אב"י הכי וכו': וכי אב"י נותן עיצה לרב הונא להוציא נכסים בערמה מאבא שלו? והרי אב"י אמר על מקרה אחר (להלן), שהעושה כן הוא 'רשע ערום'!

המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג: האומר לחבירו 'נכסי לך ואחריך לפלוני' דהיינו 'אני נותן לך את נכסי במתנה, ואחרי שתמות יירש אותם פלוני'. אמר על כך רשב"ג שאם המקבל הראשון מכר את הנכסים, השני לא מקבל אותם. כי בעל הנכסים אמר 'אחריך לפלוני' דהיינו מה שתשאיר אחרי מיתתך יקבל פלוני, אך הוא מכר אותם ולא השאיר לו כלום.

תירוץ: בנו שאני וצורבא מרבנן שאני: רב הונא היה בנו של הערב ובכל מקרה הוא אמור לירש אותו בעתיד (רב"ג), וכן הוא היה תלמיד חכם והיה ראוי שאביו יתמוך בו כלכלית.

קושיא: והא ערב הוא [וקיימא לן] ערב דכתובה לא משתעבד: והרי האבא היה ערב לכתובה, וקיימא לן שערב של כתובה אינו משתעבד, כפי שיובא בסמוך.

תירוץ: קבלן הוה: האבא היה 'ערב קבלן' (= שבאים לגבות ממנו את הכסף ישירות, שלא כמו בערב רגיל שקודם הולכים ללווה ורק אם הוא לא פורע הולכים לערב).

קושיא: הניחא למ"ד קבלן דכתובה וכו': אך נחלקו הדעות האם 'ערב קבלן' של כתובה משתעבד לכתובה בכל מקרה, או שרק אם יש לחתן נכסים הוא באמת משעבד את עצמו.

ואם כן כל התירוץ טוב רק למ"ד שבכל מקרה הוא משתעבד. אבל למ"ד שרק אם יש לחתן נכסים הוא משתעבד, כאן הרי אין נכסים לרב הונא ואם כן אביו לא השתעבד לכתובה!

תירוץ: איבעית אימא מיהוי הוה ליה ואישתדוף: אכן היה לרב הונא נכסים בזמן החתונה ולאחר מכן הם התקלקלו.

תירוץ נוסף: ואיבעית אימא אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה: אבא מוכן לשעבד את עצמו לכתובה של בנו אפילו כשאין לו נכסים בגלל החביבות והאהבה לבנו.

הגמרא מביאה את המחלוקת בערב קבלן של כתובה:

דאיתמר ערב דכתובה וכו': ערב של כתובה לכו"ע לא משעבד את עצמו לשלם את הכתובה, כי כוונתו רק לעשות מצוה לשדך את הזוג. והרי האשה לא מפסידה מכך, כי עדיף לה להתחתן מאשר להיות רווקה.

ואילו ערב קבלן של הלוואה לכו"ע משעבד את עצמו, כי כל ההלוואה נסמכת עליו, והוא מסכים שיבואו ויגבו ממנו את החוב בתחילה.

המחלוקת היא ב'ערב קבלן של כתובה' ו'בערב רגיל של בעל חוב', האם הערב משעבד את עצמו רק אם יש נכסים לחתן או ללווה, כי אחרת הוא פוחד להתחייב באמת. או שהוא משעבד את עצמו בכל מקרה.

והלכתא: ערב משתעבד בכל מקרה. חוץ מערב של כתובה שאפילו אם יש לחתן נכסים הוא לא משתעבד, כי הוא מתכוון רק לעשות מצוה עם הכלה והיא לא מפסידה מכך. כנ"ל.